

Професійно-педагогічне самовдосконалення викладачів ВНЗ: специфіка, структура, етапи

Ганна ЦВЕТКОВА,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

Проблема самовдосконалення, саморозвитку, становлення цілісної особистості завжди хвилювала усе прогресивно мисляче людство. Усвідомлене самовдосконалення особистості та її духовне зростання – категорії вічні, притаманні всім епохам та історичним періодам. Саме осмислення сутнісного духовного ядра й відтворення цілісного образу процесу самовдосконалення особистості – необхідна умова для забезпечення ефективної діяльності викладача вищої школи.

Світові тенденції формування системи вищої освіти свідчать про посилення уваги до ціннісно-сміслових, духовно-моральних аспектів розвитку особистості викладача вищого навчального закладу, здатного до самовдосконалення, творчого, нестандартного вирішення питань у всіх формах діяльності. Окреслені процеси мають глобальний характер, об'єднуючи зусилля науковців, фахівців, усіх освітан.

У розв'язанні проблем, що стоять перед сучасною вищою школою, вирішальна роль належить викладачу ВНЗ, який усвідомлює важливість самовдосконалення та професійної самореалізації.

Феномен самовдосконалення розглядається науковцями в найрізноманітніших аспектах: як протистояння своєму Его, самоподолання (О.Вишневський); безкінечне самовіддалення, прагнення вищої мети, що спричиняє створення «Я» (І.Бех); самоздійснення, вибір власної історії, автентичність життя (К.Черемних); прагнення представити світові своє «Я», самоствердження в результатах своєї діяльності (Т.Антоненко); спрямований внутрішній саморозвиток (В.Семиченко, Г.Топчий); шлях наближення викладача до ідеалу (Е.Панасенко); головний чинник удосконалення навчально-виховного процесу (Р.Скульський, В.Хомич); критерій професіоналізму (Н.Гузій, О.Дубасенюк, А.Маркова, П.Харченко, В.Хомич);

функція професійної педагогічної діяльності (Н.Кузьміна, К.Левітан, В.Сластьонін, Т.Таланчук); особистісно-професійний розвиток (В.Вакуленко, А.Деркач, Н.Кузьміна, Л.Мітіна), зумовлений процесами професійного становлення, фахової підготовки та адаптації (І.Скляренко); характеристика акмеологічної компетентності (О.Гречаник); особистісна функція самоосвіти (О.Кисельова); свідоме управління розвитком особистісних якостей та здібностей (В.Маралов); творчий, цілеспрямований, самостійний, самодетермінований рух фахівця до вершин особистісного і професійного розвитку (Т.Шестакова); принципове превалювання та цілеспрямоване використання особистістю внутрішньої енергії в загальному процесі її визрівання (Д.Чернілевський); професійне самовиховання, творчий саморух особистості до професійної самореалізації (О.Кучерявий).

Водночас дослідники (О.Гура, А.Коржуєв, О.Морозов, В.Попков, Д.Чернілевський) підкреслюють, що проблема самовдосконалення викладача ВНЗ не набула фундаментального, ґрунтового звучання. Більшість викладачів не усвідомлює важливості проблеми особистісного зростання. За даними нашого опитування, 55,5% викладачів класичних університетів вважають, що педагогу достатньо знати свій предмет, а все інше набувається з досвідом роботи. Представники багатьох кафедр сучасних університетів не вважають за доцільне займатися педагогічними навчально-методичними дослідженнями. Це, в свою чергу, актуалізує представлену проблему, надаючи їй глобального масштабу.

Отже, ми маємо на меті уточнити зміст, розкрити специфіку, окреслити етапи, структуру професійно-педагогічного самовдосконалення викладачів ВНЗ.

Аналізуючи методологічні підходи, різноманітні погляди на поняття «самовдосконалення», доходимо висновку, що цей феномен становить найбільш адекватну форму людського саморозвитку, що виявляється в самоактуалізації та самореалізації індивіда, динамічну структуру, яка виводить особистість на новий якісний рівень світобачення та світосприйняття.

Професійно-педагогічне самовдосконалення викладача ВНЗ ми розуміємо як процес досягнення професійних педагогічних вершин на усвідомленій

аксіологічній основі, найвищий рівень професійної компетентності педагога, цілісну нелінійну систему, здатну до саморозвитку та самоорганізації на основі взаємоузгодженості найвищою мірою усвідомленого образу та професійної ідентичності, результатами якої є досягнення духовної цілісності, професіоналізму, суб'єктності, високого рівня усвідомлення та інтерпретації явищ педагогічної дійсності, трансценденція, задоволеність своїми професійними досягненнями та реалізація особистих вимог.

Розглядаючи специфіку самовдосконалення, дослідники В.Владимиров, А.Коржуєв, В.Попков доходять висновку, що прагненню до саморозвитку викладача вищої школи значною мірою перешкоджають матеріальні проблеми, з якими, з огляду на різні соціальні обставини, йому часто доводиться стикатися. Проте для педагогів «зарплатня, що досягла розмірів, які дають змогу гідно існувати, закінчує свій мотивуючий, стимулювальний вплив. Більш важливим стає творчий зміст праці» [4, с. 43]. У цьому разі на перший план виходять дві серйозні причини втрати інтересу до особистісного зростання: перша полягає в специфіці педагогічної діяльності, що має яскраво виражену рутинну складову, яка виявляється в постійному повторенні навчального матеріалу, перевірці тестів, контрольних робіт, заповненні навчальної документації, створенні навчальних програм. Усе це призводить до синдрому емоційного вигорання, професійної деформації. У сучасних умовах викладач ВНЗ не завжди має можливість займатися науковою діяльністю. З іншого боку, без наукової роботи він деградує, не розвивається, що поступово веде до втрати і педагогічної кваліфікації, і взаєморозуміння та взаємодії зі студентами.

Друга причина полягає в тому, що викладач постійно повинен бути на високому науково-педагогічному рівні. Маються на увазі не тільки рівень психолого-педагогічної культури, комунікації, але й знання, уміння, які потребують постійного вдосконалення, набуття майстерності у вирішенні педагогічних ситуацій. Це все вимагає від викладача фізичної та психічної витримки, терпіння, високого рівня самодисципліни, якостей, що виробляються в результаті самовиховання, самовдосконалення та самоформування. А це, як виявляється, дуже складне завдання.

Визначення структурних елементів професійної діяльності викладача, шляхів його самовдосконалення залишається одним із невирішених питань педагогіки вищої школи. У сучасній педагогічній науці є спроби автоматичного ототожнення діяльності викладача ВНЗ та шкільного вчителя, що пояснюється спільним видом їхньої діяльності. Однак професійна діяльність викладача вищого навчального закладу істотно відрізняється від функцій, компонентів діяльності вчителя загальноосвітньої школи.

Специфічні особливості навчального процесу вищої школи відображаються у характерних рисах

професійної діяльності викладача, у формах і методах його самовдосконалення.

Професійно-педагогічна діяльність викладача ВНЗ – багаторівнева та складноорганізована. Вона поєднує наукову, викладацьку, навчальну та методичну роботу. Тобто викладач одночасно є фахівцем у певній галузі знань, педагогом, ученим і, головне, організатором та мотиватором особистісного самовдосконалення. Співвідношення усіх видів діяльності, ролей розгортається у структурі особистості нерівномірно, що пов'язано з етапами проходження педагогом професіоналізації. Саме гармонійне поєднання прикладної, педагогічної, науково-дослідної діяльності на шляху до самовдосконалення є найбільш продуктивним підґрунтям саморозвитку (О.Гура, З.Єсарєва, Н.Кузьміна). На нашу думку, потреба в усвідомленому самовдосконаленні викладача є ґрунтовною основою для досягнення аксіологічного та професійного акме, системоутворювальною властивістю особистості.

Порівняно з учителем загальноосвітньої школи, викладач має справу з дорослими людьми – студентами (це переважно юнацький вік, вік першої дорослості). Принциповим моментом у його роботі є врахування вікових та індивідуальних особливостей студентської аудиторії.

Мета діяльності викладача ВНЗ – формування саме професійних знань, умінь, навичок, а не загальних, як в умовах школи, та орієнтація на особистісне зростання студентів.

Професійна діяльність викладача спрямована на активізацію пізнавальної діяльності студентів, їхньої самостійної роботи. Відповідно, викладач має забезпечити організацію самовиховної та самоосвітньої студентської діяльності на високому рівні.

На відміну від шкільного вчителя, педагог ВНЗ не тільки повідомляє знання, відомі факти, але є й творцем нових теорій, методів, форм роботи, тобто сам продукує нові знання, роблячи їх особистісно значущими для студентської аудиторії. «Однією з його основних функцій як науково-педагогічного працівника є дослідження об'єктивної дійсності (закономірностей, зв'язків, відносин тощо), аналіз, синтез та їх генералізація в контексті власного наукового підходу або теорії у вигляді наукового знання. Відтак, педагогічна та наукова діяльність педагога вищої школи становлять неподільне ціле, вони взаємозумовлюють і взаємовизначають одна одну» [2, с. 145–146].

Самовдосконалення викладача ВНЗ передбачає такі моменти. Якщо його основна мотивація спрямована на вивчення прикладних методичних аспектів професійної діяльності, тобто простежується активна орієнтація на навчально-методичну діяльність, то ми маємо справу із самовдосконаленням викладача як методиста (прикладне самовдосконалення).

Якщо мотивація спрямована на досягнення високих професійних результатів у педагогічній

сфері, реалізацію прагнення стати педагогом-майстром, то це траєкторія самовдосконалення *викладача-дидакта (педагогічне самовдосконалення)*.

Наявність науково-дослідних мотивів становить основу самовдосконалення *викладача-вченого*, який ефективно здійснює свої власні наукові дослідження, аналізує власний та чужий досвід, знаходить нові форми і методи навчання студентів, критично аналізує труднощі педагогічної діяльності (*науково-дослідне самовдосконалення*).

Мотиви, пов'язані з особистісним розвитком, ведуть до вдосконалення *моральних, вольових, комунікативних якостей викладача, формування емоційної стійкості, адекватної професійної самооцінки, педагогічної відповідальності (особистісне самовдосконалення)*.

Викладач ВНЗ у культурологічному аспекті є не тільки носієм культури, а й живим її взірцем [3]. Це дуже складне, але необхідне завдання, вимога сучасності. Європейська культура – синкретична (діалогічна або комунікативна). Вона формується на розумінні багатогранності способів життя та ідей людини, тому вміння організувати діалог на основі взаєморозуміння – одна з основних вимог до діяльності викладача. Центральний аспект синкретичної культури – індивідуальна свідомість та індивідуальність. Ці положення проєктуються на педагогічну свідомість. Тобто викладач вищого навчального закладу – це не тільки взірець, а й особистість, яка може впливати на інших, на їхню свідомість, професійні інтереси та смаки. А тому на ньому лежить велика відповідальність, ігнорувати яку на сучасному етапі розвитку науки і культури не видається можливим. Отже, від того, наскільки багатогранною є особистість викладача, наскільки він здатний до постійного самовдосконалення та самореалізації, залежить ефективність його педагогічної діяльності і навчально-виховного процесу у ВНЗ у цілому.

Тільки поєднання всіх видів самовдосконалення забезпечить позитивний результат та успішність у професійно-педагогічній діяльності. Своєрідність механізмів самовдосконалення викладача вищого закладу освіти полягає в тому, що в реальності відбувається переплетення мотивів професійного самовдосконалення або домінування одного з них над іншими. Запропонована нами мотиваційна орієнтація самовдосконалення на один із чотирьох видів професійної діяльності допомагає неупереджено розібратися в характері та траєкторії руху кожного викладача до вершин саморозвитку, до духовної цілісності його особистості.

Порівняно із самовдосконаленням вчителя загальноосвітньої школи, самовдосконалення викладача ВНЗ – різнобічніший, багатофакторний процес. Окрім того, вчитель завжди має перед очима досвід більш кваліфікованих колег, наставників. Це може бути вчитель-методист, доцент, професор вищої школи. Викладач ВНЗ вже отримав більш високу кваліфікацію, навчаючись в аспірантурі чи

докторантурі. Тож він сам є взірцем для наслідування. Тобто самовдосконалення фахівця вищої школи детермінується ним самим. Більше того, єдиний вихід із цієї ситуації – особиста освіта та самовиховання, постійний саморозвиток, що допомагають уникнути внутрішніх конфліктів, розчарувань та успішно долати професійні деформації.

Функції професійної діяльності викладача вищого навчального закладу мають деякі спільні ознаки з функціями вчителя загальноосвітньої школи. Але вони більш багатогранні, зумовлені метою діяльності викладача, віковими особливостями аудиторії, специфікою навчально-виховного процесу у ВНЗ, домінантними мотивами саморозвитку, а також тим, що викладач одночасно виконує різноманітні ролі (педагога, науковця, куратора, методиста, вихователя та ін.).

На основі теоретичного аналізу наукових джерел та емпіричних досліджень визначимо *специфіку самовдосконалення викладача ВНЗ*.

1. Фахівець вищої школи є суб'єктом, активним творцем себе. Процеси саморозвитку, самовдосконалення, зовнішньо спровоковані різноманітними обставинами, детермінуються внутрішніми потребами, духовною спрямованістю особистості та її унікальною історією в межах вищого навчального закладу.

2. Єдність механізмів самовдосконалення – наукового та навчального, методичного та особистісного. Тільки гармонійне поєднання прагнень досконалості в означених ракурсах забезпечує вихід викладачеві зі стану біфуркації, допомагає усвідомлювати нові необхідні компетенції як особистісні цілі, що свідомо конкретизуються та реалізуються в багатовимірній сумісній діяльності викладача та студента. До того ж, технологічно має враховуватися нелінійність, що притаманна процесам самовдосконалення фахівця. У педагогічній дійсності це відбувається у вигляді зміни станів відкритості та закритості особистісної системи, чергування упорядкованих та неупорядкованих періодів, зон плавного та різкого розвитку.

3. Спрямованість самовдосконалення викладача ВНЗ не тільки на себе, а й на розвиток студента, його креативно-самостійну роботу, активізацію навчально-пізнавальної діяльності, пробудження потреби в особистісному розвитку. Це здійснюється завдяки враженню від «дотику» до особистості майстра студентської аудиторії та забезпечує духовне прагнення викладача, водночас орієнтуючи самовдосконалення фахівця вищої школи на цінності педагогічної спільноти та завдання модернізації вітчизняної вищої школи.

4. Особливості самовдосконалення викладача ВНЗ виявляються в розвиненому критичному педагогічному мисленні та самосвідомості особистості. Критичне педагогічне мислення – процес виявлення зовнішнього незаданих, прихованих рис педагогічної діяльності в результаті порівняння та класифікації ситуацій і віднаходження в них

причинно-наслідкових зв'язків (Д.Чернілевський). Професійне педагогічне мислення становить сукупність пізнавальних прийомів та стратегій діяльності, що є підґрунтям для реалізації зумовлених особливостями педагогічної роботи механізмів самовдосконалення викладача ВНЗ. Воно виявляється в межах виконання викладачем своїх професійних обов'язків та поширюється на особистісну сферу педагога. Серед найвагоміших особливостей цього мислення є, з одного боку, критичне, рефлексивне ставлення до себе як суб'єкта самовдосконалення, з іншого – толерантність у стосунках зі студентами та колегами. З цього погляду, самовдосконалення відбувається на основі багатократного мисленнєвого програвання педагогічної ситуації, конфлікту або суперечності, що виникли в результаті діяльності, та подальшого осмислення і проектування шляхів вирішення створеної ситуації. Водночас толерантність як вияв високого ступеня саморозвитку та педагогічного стилю мислення передбачає спробу зрозуміти та обґрунтувати причини неадекватної, на перший погляд, поведінки студентів, колег. Толерантність виявляється в очікуванні поступового результату певного виховного впливу, визнанні права людини на помилку.

5. Гуманістична спрямованість самовдосконалення викладача ВНЗ, що виявляється в постійному розвитку взаємодії тандему «викладач–студент», бажанні та намаганні ставати кращим, досягати високих морально-професійних цілей, стимулювати студентів до самовдосконалення, у здатності пробуджувати в студента шляхетні почуття. Гуманістична спрямованість полягає в умінні викликати до себе повагу студентської аудиторії, здобувати педагогічний авторитет.

6. Самодетермінованість самовдосконалення викладача ВНЗ. Мотиви самовдосконалення ґрунтуються на усвідомленій потребі, внутрішній необхідності, що переростає в постійну духовну та інтелектуальну працю особистості, без якої професіонал не може існувати. Самодетермінованість самовдосконалення ґрунтується на базовій здатності фахівця самозмінюватися, саморозвиватися в контексті культури. Тобто самопізнання, самоусвідомлення свого «Я»-реального через колізійність самоподолання до самоствердження, самоактуалізацію та самотрансценденцію «Я»-ідеального – самодетермінований шлях викладача ВНЗ до вершин професійного та духовного самовдосконалення, дотик до «печаті Вічності», Істини, Добра, Краси. У цьому полягає нескінченність, незавершеність феномену досконалості.

Отже, особливості самовдосконалення викладача ВНЗ визначаються специфікою ціннісних орієнтацій, видами педагогічної діяльності, рівнем розвитку критичного педагогічного мислення та педагогічних здібностей.

За результатами проведеного нами опитування, викладачі вищої школи Донецької області (всього 250 респондентів) серед чинників, від яких

залежить успішність самовдосконалення педагога ВНЗ, виокремили такі:

а) об'єктивні чинники: тип, структура та матеріально-технічні умови праці викладача – 27%; морально-психологічний клімат на кафедрі – 20%; стосунки з колегами – 17%; пізнавальна діяльність студентів – 25%;

б) суб'єктивні чинники: рівень мотивації самовдосконалення викладача – 45%; рівень освіченості та культури педагогічного мислення – 65%; рівень стресостійкості – 77%; рівень емоційної рівноваги – 48%; рівень фізичного здоров'я викладача – 99%; наявність продуктивної «Я-концепції», сформована здатність до рефлексії – 43%; орієнтація на гуманістичні цінності – 55%; рівень креативності – 42%; рівень професійних знань, умінь, навичок – 69%.

Тобто більш як 70% опитаних педагогів вищої школи зробили акцент на суб'єктивних чинниках успішності самовдосконалення. Це свідчить про усвідомлення викладачами значущості поставленої проблеми, відповідальності за свій професійно-педагогічний розвиток, достатній рівень розвинутої саморефлексії.

З огляду на зазначене, можемо визначити такі сутнісні ознаки самовдосконалення викладача ВНЗ:

– *стійка позитивна психолого-педагогічна мотивація*, особистісний інтерес викладача до продуктів індивідуального самовдосконалення, установка на самоактуалізацію, самореалізацію, досягнення професійного акме, високого рівня професійної компетентності. У цій мотивації виявляється позитивне внутрішнє прагнення до науково-дослідної, методичної, професійно-педагогічної та психолого-педагогічної діяльності;

– *саморефлексія, самопізнання, самоусвідомлення* на основі ціннісно-сміслових уявлень про зміст та результат самовдосконалення, в яких превалюють гуманістична спрямованість, принципівість і водночас толерантність, формування продуктивної професійної «Я-концепції» та гідного ставлення до себе як до професіонала;

– *самоподолання через самообмеження*, зменшення розриву між «Я»-професійно-реальним та «Я»-ідеальним, усвідомлення і долання суперечностей на шляху досконалості;

– *професійне самоствердження* шляхом самоактуалізації, саморозкриття, розгортання індивідуальних професійних духовних сил педагога вищої школи;

– *професійна самореалізація* як набуття високого рівня компетенцій, самопроекування викладачем своєї педагогічної діяльності та взаємодія зі студентською аудиторією, реалізація педагогічних цілей, професійних мотивів, прогнозування ситуацій педагогічної взаємодії;

– *самовдосконалення як усвідомлений процес професійної саморегуляції*, самоконтролю, самокорекції, невпинний, нескінченний характер якого породжує нові вектори досконалості фахівця вищої

школи, трансценденцію подальшого професійного та життєвого шляху.

Формування сенсостворювальних мотивів професійної діяльності викладача ВНЗ – це рефлексивний, мінливий процес досягнення її нових горизонтів, привласнення ієрархії мотивів-цінностей, що впливають на професійний розвиток фахівця. Ми виходимо з того, що педагогічна діяльність має полісемантичну природу. Це означає, що всі основні види мотивів та цінностей саморозвитку наявні в цій діяльності тією чи іншою мірою.

Процес самовдосконалення викладача ВНЗ відображає логіку особистісного розвитку людини та проходить такі **етапи**.

Перший етап – етап самопізнання, який передбачає розвиток навичок самопізнання, самооцінювання, ставлення до себе, авторефлексії, вдосконалення прийомів рефлексивної саморегуляції, відточування рефлексивних здібностей: вміння прогнозування, децентрації, дивергентного мислення; подальший розвиток здатності до професійної рефлексії життєвих обставин, усвідомленого педагогічного спостереження, розподілу уваги; розвиток здатності до аналізу міжособистісних відносин, суб'єктної взаємодії; активізацію рефлексивного усвідомлення структури та компонентів навчального процесу та себе як фахівця в цьому процесі. Тобто на цьому етапі, під час самопізнання, складається уявлення про себе, про сильні та слабкі грані свого професіоналізму, спрацьовують механізми самосприйняття особистості. Від того, приймає себе особистість чи ні (це стосується і окремих якостей), залежить вибір стратегії самовдосконалення.

На *другому етапі* відбувається формування ідеального професійного образу «Я» за допомогою механізмів самопрогнозування (В.Маралов). Створення професійного ідеалу відбувається завдяки порівнянню себе з певною нормативною моделлю педагога, ідеалом, що може бути проекцією конкретною людини, яка займається (або займалася) педагогічною діяльністю. Протягом певного часу формується педагогічний ідеал фахівця, з яким порівнює себе викладач ВНЗ. Саморозвиток особистості в цьому випадку може відбуватися за двома сценаріями. Перший – якщо в результаті порівняння зроблено висновки про наближення фахівця до ідеального образу, то викладач відчуває задоволення, зростає його самоповага, підвищується професійна самооцінка. В іншому випадку може відбуватися або зниження самоповаги, наростання незадоволеності, негативних почуттів, що не ведуть до самовдосконалення, або навпаки – на фоні прийняття себе розвиваються мотиви професійного самовиховання, самозростання. Отже, на цьому етапі здійснюються переоцінювання професійних цінностей, себе як професіонала, вдосконалення навичок рефлексії індивідуальних проєктів та перспектив професійного педагогічного шляху, фрагментів професійної діяльності,

прийомів проектування, моделювання професійного життя, особистісно-професійної перспективи. Створення ідеалу супроводжується усвідомленою потребою в рефлексії особистісної та професійної самореалізації.

Третій етап характеризується самоподоланням на основі створеної фахівцем програми самовдосконалення, в якій визначаються порядок та послідовність дій щодо самовдосконалення, час, умови, прогнозуються результати та засоби самовиховання і самоосвіти. Ми вже підкреслювали, що самовдосконалення – це нелінійний процес подолання біфуркації, суперечностей, вихід на новий етап розвитку, на нову якість професіоналізму, що характеризується досить драматичними особистісними моментами. Особистість фахівця проходить через драму певних самообмежень, позбавлення комфорту, самоподолання негативних якостей, що постають на шляху до досконалості. Тобто рефлексивно-перетворювальне ставлення до професійної діяльності на основі програми самовдосконалення стає пріоритетним.

Четвертий етап – це здійснення викладачем програми самовдосконалення, що ґрунтується на засобах самовираження та самореалізації. Співвіднесення знань про себе відбувається в системі «Я» та «Я». Викладач оперує вже готовими знаннями про себе, він співвідносить свою професійну поведінку з мотивацією, що реалізує. Переосмислюються і самі мотиви з погляду суспільних та вже нових внутрішніх вимог. Головний мотив – прагнення викладача до повного виявлення своїх потенційних можливостей. Самореалізація на цьому етапі відбувається шляхом зіставлення знань про себе в межах «Я» та вищого «Я» (В.Маралов), ідеального «Я», творчого «Я». Унаслідок здійснення програми самовдосконалення формуються життєва філософія викладача, професійне кредо, усвідомлюється сенс професійного життя, аналізуються навчально-професійні та життєві досягнення, «вузлові етапи саморозвитку», «точки зростання», здійснюються функції рефлексивної корекції особистісної життєдіяльності. Відбувається розширення меж усвідомлення себе як фахівця вищої школи, свого місця в професії, що веде до суперечності з можливостями самореалізації в професійній діяльності. Отже, втілення в життя програми самовдосконалення здійснюється з метою задоволення потреби реалізувати своє «Я»-професійне.

На *п'ятому етапі* відбувається оцінювання ефективності роботи із самовдосконалення з внесенням корективів у подальшу роботу над собою, над своїм професійним розвитком, що забезпечує досягнення більш високого рівня досконалості, формування нових горизонтів саморозвитку, нової якості професійних домагань та прагнень фахівця. На цьому етапі на базі синтезуючої рефлексії (І.Бех) – збирання сформованих професійно-духовних цінностей у цілісне «Я»-професійне – відбувається перехід на новий виток самовдосконалення,

саморозвитку викладача як об'єктивація його самосвідомості.

Отже, постійне самовдосконалення є важливим засобом професійного розвитку викладача вищого навчального закладу, підвищення ефективності його педагогічної діяльності та навчально-виховного процесу у ВНЗ, фактором активізації і розширення самосвідомості особистості та показником досягнення фахівцем свого педагогічного ідеалу.

Література

1. Попков В.А. Теория и практика высшего профессионального образования: учеб. пособие / Владимир Андреевич Попков, Андрей Вячеславович Коржув. – М.: Академ. проект, 2004. – 432 с.
2. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: монографія / О.І. Гура. – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006. – 332 с.
3. Педагогика и психология высшей школы: учеб. пособие / отв. ред. М.В. Буланова-Топоркова. – Р. н/Д.: Феникс, 2002. – 544 с.
4. Владимиров В. Платное образование: социальный контекст / В.Владимиров // Высшее образование в России. – 1999. – №1. – С. 42–45.
5. Маралов В.Г. Основы самопознания и саморазвития: учеб. пособие для студ. средн. пед. завед. / В.Г. Маралов. – М.: Академия, 2002. – 256 с.
6. Бех І.Д. Я як джерело духовного саморозвитку особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – К., 2011. – №3. – С. 5–16.
7. Вишневський О. Людиноцентризм як педагогічна проблема на тлі сучасних цивілізаційних процесів / О.Вишневський // Педагогічна думка. – 2008. – №4. – С. 3–12.

Анотації

Ганна ЦВЕТКОВА

Професійно-педагогічне самовдосконалення викладачів ВНЗ: специфіка, структура, етапи

У статті висвітлено специфіку, структуру та етапи професійно-педагогічного самовдосконалення викладача вищої школи. Розглянуто зміст поняття самовдосконалення особистості, наголошено на значенні професійно-педагогічного самовдосконалення для підвищення ефективності педагогічної діяльності викладача і навчально-виховного процесу у ВНЗ в цілому.

Ключові слова: самовдосконалення, самоподолання, особистість, викладач вищої школи, професійна компетентність, педагогічний ідеал.

Анна ЦВЕТКОВА

Професійно-педагогічне самовдосконалення викладачів вуза: специфіка, структура, етапи

В статті освітлено специфіку, структуру і етапи професійно-педагогічного самовдосконалення викладача вищої школи. Розглянуто зміст поняття самовдосконалення особистості, підкріплюється значення професійно-педагогічного самовдосконалення для підвищення ефективності педагогічної діяльності викладача і навчально-виховного процесу в вузе в цілому.

Ключевые слова: самовдосконалення, самопреодолення, особистість, викладач вищої школи, професійна компетентність, педагогічний ідеал.

Ganna TSVYETKOVA

Professional-pedagogical self-perfection of high school teachers: specificity, structure, stages

The article reveals the specificity, the structure and the stages of professional-pedagogical self-perfection of a high school teacher. The content of the concept of personal self-perfection is examined, the importance of professional-pedagogical self-perfection for to increase the efficiency of the pedagogical activity of the teacher and the teaching-educational process in a higher educational institution in the whole is underlined.

Keywords: self-perfection, self-overcoming, personality, high school teacher, professional competence, pedagogical ideal.

